

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Пахомов І.В., старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Метою нашого дослідження є аналіз компетентнісного підходу у розвитку громадянської ідентичності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О).

Згідно статті 45 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту, до педагогічних працівників ЗП(ПТ)О належать викладачі, педагоги професійного навчання, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри, старші майстри виробничого навчання, інструктори виробничого навчання, асистенти викладача, асистенти майстра виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники фізичного виховання, керівники ЗП(ПТ)О, науково-методичних та навчально-методичних установ, їх заступники та інші працівники, діяльність яких пов'язана з організацією і забезпеченням освітнього процесу.

Вони формують не тільки професійні компетентності здобувачів П(ПТ)О, але й розвивають їх громадянську ідентичність, а для цього вона повинна бути сформована у самих педагогічних працівників ЗП(ПТ)О. Розвиток їх громадянської ідентичності відбувається на основі компетентнісного підходу.

Згідно статті 1 Закону України «Про освіту», компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу освітню діяльність.

Компетентнісний підхід до громадянської ідентичності ґрунтується на уявленні про те, що базовою умовою її розвитку є формування громадянських

компетентностей (якостей, здатностей та готовностей), які дають змогу особистості свідомо визначати смисли і цінності власної громадянської приналежності.

Громадянську компетентність, як універсальну соціальну якість особистості і спільноти, відносять до інтегральних і в сучасних психологічних дослідженнях розглядають у контексті проблематики: громадянської та політичної соціалізації (Д. Абрамс, Р. Даль, Н. Дембицька, І. Жадан, Р. Інглехарт, В. Москаленко, Л. Семенюк, М. Хогг та ін.), громадянської ідентифікації (І. Безгіна, Ю. Габермас, П. Горностай, О. Злобіна, І. Конода, Дж. Коте, О. Паслер, Р. Престон, А. Резнік, Н. Хазратова та ін.), громадянської суб'єктності (А. Алексеева, А. Осніцький, Р. Штомпка, Я. Фаріна та ін.), політичної активності (Л. Кияшко, А. Краснякова, Д. Ольшанський, Л. Семенюк та ін.), розвитку громадянського суспільства (Д. Александер, С. Кравченко, Р. Патнам, В. Степаненко, А. Туманова та ін.).

Розвиток громадянських компетентностей через формування громадянських ставлень досліджують зарубіжні (П. Коновер, Б. Крік, Т. МакЛоклін, А. Реан, Д. Сьорінг, Р. Фельдхаус, Д. Хітер) та вітчизняні (Л. Сохань, О. Сухомлинська, С. Позняк та ін.) науковці. Проблема формування громадянських компетентностей активно розробляється в річищі теорій соціального навчання (Дж. Андерсон, А. Бандура, Р. Боллс, Е. Гельфман, А. Леслі, С. Московічі, М. Холодна, Н. Хомський та ін.).

І. Жадан визначає громадянську компетентність як інтегративну характеристику особистості, що свідчить про ступінь її готовності до ефективного виконання ролі громадянина, і зумовлюється рівнем сформованості компетентностей (якостей, здатностей та готовностей).

В результаті аналізу структурних моделей громадянської компетентності виділяють три підходи до їх конструювання:

- структура компетентності представлена переліком компетентностей або упорядкована відповідно до логіки їх формування – від знань, цінностей,

ставлень – до готовності і здатності (В. Піддячий, О. Майданик, І. Трофімова, О. Власенко та ін.);

- визначення індикаторів сформованості громадянської компетентності як системи здатностей, що забезпечує виконання функцій громадянина (Р. Чулкова);

- «прив’язка» структурні елементи компетентності до етапів реалізації ролі громадянина (Х. Мюнклер).

Соціально-психологічна модель громадянської компетентності І. Жадан складається з двох компонентів:

- соціально-психологічні якості – компетентності 1 рівня: цінності, мотивації, настановлення, ставлення, ідентичність;

- кваліфікаційні характеристики – компетентності 2 рівня: здатності, готовності).

Ця модель включає показники та індикатори розвитку компетентностей:

- ціннісні (законність, соціальна солідарність, співробітництво),
- мотиваційні (залучення, активність, досягнення, самоорганізація),
- когнітивні (критичний та рефлексивний аналіз ситуації, раціональне оцінювання інформації),
- ставленеві (соціальна відповідальність та довіра, толерантність) та ідентифікаційна (суб’єктність).

Компетентнісний підхід у розвитку громадянської ідентичності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О спрямований на розвиток у них здатності діяти ефективно в різних життєвих ситуаціях, які вимагають громадянської свідомості, відповідальності та активності. У цьому контексті громадянська ідентичність виступає як інтегральна якість, що формується на основі здобуття ключових громадянських компетентностей.

Компетентнісний підхід базується на розвитку громадянських компетентностей (знань, умінь, навичок, установок і цінностей), які дозволяють педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О ефективно функціонувати в суспільстві. У рамках громадянської ідентичності це означає формування у них:

- готовності брати участь у житті громади;
- усвідомлення ролі у суспільних і політичних процесах;
- здатності приймати відповідальні рішення, ґрунтуючись на демократичних принципах;
- розуміння основ правової держави, знання про права людини, здатність до соціальної взаємодії.

Для ефективного розвитку громадянських компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О використовуються такі методи:

- проєктна діяльність (розробка та впровадження соціальних проєктів);
- інтерактивні методи навчання (дискусії, дебати, рольові та ділові ігри, ситуаційні завдання тощо);
- практична діяльність (участь у роботі місцевих органів самоврядування, громадських та професійних організацій).

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О мають право бути членами громадських організацій (волонтерських, національно-патріотичних, просвітницьких, професійних, мистецьких, тощо), депутатами органів місцевого самоврядування. Таким чином вони здійснюють вплив на ситуацію в ЗП(ПТ)О та територіальній громаді, забезпечують взаємодію ЗП(ПТ)О з державними та недержавними організаціями, в т. ч. міжнародними.

Педагогічний працівник ЗП(ПТ)О виступає не тільки як джерело громадянських компетентностей, але й як фасилітатор, наставник і приклад для наслідування, він розвиває у здобувачів освіти розуміння громадянської відповідальності, навички критичного мислення та соціальної взаємодії, створює умови для їх активної участі у суспільному житті. В кожному ЗП(ПТ)О діють органи учнівського самоврядування, які займаються питаннями громадського, спортивного, культурного життя, покращенням комунально-побутових питань.

Тобто, компетентнісний підхід у розвитку громадянської ідентичності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О сприяє: формуванню свідомого та відповідального громадянина, підвищенню їх соціальної активності, зміцненню

демократичних цінностей у суспільстві та залученню їх до розв'язання соціальних проблем.